

MİRCEA ELİADE'İ YAKMAK MI GEREK? ELİADE'A FRANSA'DA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLERİN İDEOLOJİK BOYUTU

Ramazan ADIBELLİ*

Öz

Birilerini cadı ilan ederek onları suçlu göstermek ve sonunda yakarak cezalandırmak Avrupa tarihinin karanlık sayfalarından birini oluşturmaktadır. Cadı avları ve Engizisyon mahkemeleri gibi uygulamalar bugün yok olsa da bu zihniyetin yok olduğunu düşünmek yanlış olur. Bugün Batı'da her ne kadar bazı insanlar fiziken yok edilmeseler de kendilerine birer ideolojik suç isnat edilerek onların itibarları yıkılmaya çalışılmaktadır. Bu ideolojik savaşlarda kendilerini savcı ve hâkim ilan edenler hedef seçtikleri karşı görüştekinin yalnızca görüşlerini değil, şahsiyetini ve ortaya koymuş olduğu eserini tamamlamaya çalışmaktadırlar. Eskiden din adına yapılan "cadı avları" günümüzde bilim adına yapılmakta ve böylece bilim, ideolojinin aracı haline getirilmektedir. Bu çalışmadaki amaç, somut bir örnekten hareketle bu sürecin ne şekilde işlediğini ortaya koymaktır ve Batı dillerinden Türkçeye git gide çok sayıda çevrilen kitapları değerlendirirken bunların bilim kisvesi altında ideolojik okumalardan ibaret olabileceği konusunda yeni bir duyarlılığın oluşmasına katkıda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Mircea Eliade, İdeoloji, Bilim Ahlakı, Daniel Dubuisson, Alexandra Laignel-Lavastine

Should Eliade be Burnt? The Ideological Dimension of Critics against Eliade in France

Abstract

By declaring someone a witch, finding her guilty and finally sentencing her to be burnt at the stake was one of the darkest pages in European history. Even though such practices of witch hunting or the operations of the courts of Inquisition don't exist anymore, it will be a mistake to believe that this mentality has also perished. Today, in the West, although some people are not destroyed physically, people try to discredit their reputations by accrediting them to ideological crimes. In these ideological wars those who declare themselves, judge and prosecutor, try to annihilate not only the views of the chosen target, but also their personality and oeuvre as a whole. While in the past "witch hunts" were conducted in the name of religion, today they are conducted on behalf of science, and thus science is turned into a tool of ideology. The aim of this study is -departing from a concrete example- to determine how this process works, and to contribute to the formation of a new sensibility toward books translated more and more from Western languages to Turkish which may contain ideological readings under the guise of science.

Keyword: Mircea Eliade, Ideology, Ethics of Science, Daniel Dubuisson, Alexandra Laignel-Lavastine

* Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (adibelli@erciyes.edu.tr)

Giriş

Avrupa tarihindeki en trajik olaylardan biri ve belki de en trajik olanı 2. Dünya Savaşı olmuştur. Bu savaş esnasında milyonlarca insan ölmüş, bir o kadarı sakat kalmış, aileler parçalanmış, köyler ve şehirler haritadan silinmiştir. Bu savaş akabinde Avrupa iki blok halinde bölünmüş ve 1980'li yılların sonuna kadar bu siyasal bölünmüşlük fiilen devam etmiştir. Bu savaştan bütün Avrupa büyük zarar gördüğü gibi Nazi ideolojisinin kurbanı olan Avrupa Yahudileri de özellikle büyük zarar görmüştür. Savaşın akabinde çok sayıda insan Almanya'nın Nürenberg kentinde kurulan Uluslararası Askeri Mahkemede ve diğer birçok Avrupa ülkesindeki mahkemelerde savaş suçuyla yargılanmıştır.¹ Bu yargılama süreci yalnızca savaşa bilfiil katılanlarla sınırlı kalmamış, Nazi ideolojisini benimsemiş ya da sempati duymuş olma ihtimali bulunan ve toplumsal katmanların her bölümünde yer alan ve özellikle de ön plana çıkan şahsiyetleri de kapsamıştır.

20. yüzyılın ilk yarısında yaşayan edebiyatçılar, müzisyenler, filozoflar ve değişik dallarda faaliyet gösteren bilim adamları, kısaca Avrupa'nın entelektüel camiasını oluşturan önemli şahsiyetler, değişik yazarlar tarafından nazizm ve faşizm açısından değerlendirilmeye tabii tutulmuştur. Bu bilim adamlarından biri de Fransız filolog Georges Dumézil'dir (1898-1986). 1980'li yıllarda Dumézil'in 1939'da piyasaya çıkan *Mythes et Dieux des Germains (Almanların Mitleri ve Tanrıları)* adlı eserinde Nazi ideolojisine sempati duymasının "açık izleri" bulunduğu yönünde bir söylenti yayılmaya başlamıştır. 1992 yılında yayımlanan *Faut-il brûler Dumézil? Mythologie, science et politique (Dumézil'i Yakmak mı Gerekir? Mitoloji, Bilim ve Siyaset)* şeklindeki çarpıcı başlıklı çalışmasında Fransız filozof ve sosyolog Didier Eribon, arşiv belgelerine ve Dumézil'in eserlerine dayanarak onun yaşamının entelektüel ve siyasi seyrini titiz bir incelemeye tabi tutmuş ve böylece de onunla ilgili bu söylentinin ne derece doğru olup olmadığı meselesi üzerine eğilmiştir. Kitabın başlığı, Ortaçağ Avrupa'sında cadılık iddiasıyla mahkûm edilerek yakılanlara imada bulunmaktadır. Zira Ortaçağda olduğu gibi çağdaş dünyada da bir bilgini ve onun eserlerini mahkûm etmeye götürülen dedikodu mekanizmasının aynı şekilde işlediği görülmektedir. Bu süreci Eribon şöyle izah etmektedir: "Bir gün durduk yere bir yerden bir suçlama ortaya atılır ve yayılmaya başlar. Bu suçlama, kitaplardan makalelere, makalelerden kitaplara aktarıldığı ve sırf her yerde tekrar edildiği için sonunda gerçeklik derecesine yükselir. Herkes onu başka birinden alıntılar ve aslı var mı diye kendine hiç sormaz".² Eribon, söylenti kavramının ilginç bir tanımu-

1 Bkz. Michael Curtis, *Verdict On Vichy: Power and Prejudice in the Vichy France Regime*, New York: Arcade Publishing, 2003, s. 271 vd.

2 Didier Eribon, *Faut-il brûler Dumézil? Mythologie, science et politique*, Paris: Flammarion, 1992, s. 13.

nı yapar: “Söylenti, kararı önceden verilmiş bir mahkemedir: Zanlı her zaman suçlu kabul edilir ve de suçlu ilan edilir. Susarsa sessizliği itiraf yerine geçer. Cevap verirse bir tartışma yaratır ve bu da okuyucuların zihnindeki kuşkuyu artırır”.³ Eribon’un işaret ettiği gibi bu süreçte yalnızca suçlanan kişi değil, onun bütün eseri gözden düşürülmüş olur. Böylece ömrünü harçayarak inşa ettiği teoriler, yazdığı onlarca kitaplar ve yüzlerce makaleler, açıklığa kavuşturduğu karanlık noktalar, bilim dünyasında açtığı yeni ufuklar bir söylenti karşısında adeta yerle bir olmaya mahkûm edilmiş olur. Söylentinin diğer bir özelliği ise suçlamayı ortaya atandan hiçbir delil istenmemesi ve bu ağır yükün tamamıyla zanlıya yüklenmesidir.⁴

1971’de çıkan bir yazıda Fransız filozof Michel Foucault (1926–1984), saçma eleştirilerin cevaplandırılmaya değer değmediği konusu üzerinde duruyor, “anlayamama, bayağılık ve kötü niyet”ten oluşan saçma eleştirilerin ihmal edilmemesine dikkat çekiyordu. Zira Foucault’ya göre nasıl ki dünyada normal varlıkların yanında hilkat garibesi/ucube varlıklar varsa eleştiri dünyasında da normal olanın yanında patolojik olanlar da vardır. Aynı şekilde olmasa da bu iki gerçeklik türünü dikkate almak gerekmektedir. Foucault, bir yazarın ortaya koyduğu metnin “entropisini artırarak” ya da bu “entropiyi düşürerek” başka bir şeye dönüştüren sahtekârlıklardan bahsetmektedir.⁵ Bu sahtekârlıklar aracılığıyla eleştirmen, “kitapta okuduklarını yeniden icat etmekle kalmaz, kitapta olmayan şeyler icat etmekle de yetinmeyip itiraz ettiği hususları icat eder, kitabı kendileriyle karşılaştırdığı çalışmalarını ve hatta yazarın bizzat kitabının kendisini icat eder.”⁶

Ucube eleştirilere cevap vermenin en etkin yolu bunları olgular ve yazırlarla yüzleştirmektir. Dumézil’e oklarını yönlendiren ucubelere karşı böyle bir yaklaşımı benimseyen Eribon, adı geçen kitabında polemik yöntemlerinin ve söylenti mekanizmasının nasıl işlediğini derinlemesine ele almaktadır.⁷

“Anlayamama, bayağılık ve kötü niyetten oluşan eleştiriler”de bulunma riskinin farkında olarak bu tehlikeye düşmemek ve bilimsellik ölçütüne uyma kaygısı taşıyan Eribon, kendi kişisel önyargılarına ve düşünce kategorilerine bağlı kalmamak için büyük bir gayret sarf ettiğini belirtmektedir. Zira “hakikate erişebilmek için olumlu ya da olumsuz önyargılardan sakınmak gerekiyordu. Mazeret aramak kadar mahkûm etmekten sakınmak gerekiyordu. Sadece hakikatin ne olmuş olduğunu anlamaya çalışmak için.”⁸ İtal-

3 Eribon, *age*, s. 13-14.

4 Eribon, *age*, s. 15.

5 Michel Foucault, “Monstrosities in Criticism”, *Diacritics*, 1971, cilt: 1, sayı: 1, s. 57-58.

6 Foucault, *age*, s. 60.

7 Eribon, *Faut-il brûler Dumézil*, s. 15.

8 Eribon, *age*, s. 17.

yan tarihçi Carlo Ginzburg'un "tarihçinin bir yargıç olmadığı ve tarafsız bakış açısını koruması gerektiği" yönündeki sözünü hatırlatan Eribon, Dumézil konusunda Ginzburg'un bir yargıç vazifesini üstlenerek önceden verilmiş bir karardan yola çıktığını ve dolayısıyla da ispat etmeye çalıştığı şeyin gerçeklikten uzak olduğuna dikkat çekerek kendi sözüyle çeliştiğini göstermektedir.⁹

Tarihsel araştırmalardaki metodoloji konusunda Eribon'un üzerinde durduğu diğer bir husus ise geriye dönük yani geçmişe yönelik düşünce ve akıl yürütmeye ilgilidir: "Günümüzde daha sonra nelerin meydana geldiği bilinerek yirmili ve otuzlu yıllar hakkında siyasi yargılarda bulunuruz. Sanki varış noktası, başlangıç noktasındaki ve gidişattaki hakikatmiş gibi olayları ve tutumları tarihe teolojik bir bakış açısıyla bakarak okuruz. Oysa o dönemin uzmanı tarihçilerin çalışmalarına başvurulduğunda, ince ayrımların çok önemli olduğu, her şeyin hareket halinde olduğu, bireylerin bir uçtan diğerine geçtiği son derece karmaşık durumlar keşfedilir [...] Kavramsal bölümlerimiz ve kafamızdaki siyasi kategoriler isabetli değildir. Kullandığımız ıstılahlar da bizzat uygun değildir. "Faşizm"den söz ederken bu geniş ve muğlâk terim içerisine Alman nasyonal sosyalizmi kadar Mussolini'nin rejimi ya da Maurras'ın doktrini dâhil edilir. Oysa bu durum tarihsel gerçekliğe ters düşmektedir. Bu şekilde akıl yürütüldüğünde herhangi bir şeyi anlamayı kendimize yasak etmiş oluruz."¹⁰

Temel maksadı, keşfetmek, yeni bir şeyler bulmak, yeni bir buluş ortaya koymak olan bilimsel yaklaşımla ideolojik yaklaşım birbiriyle taban tabana zıttır. İdeolojik yaklaşım açısından bir şey bulunmaya karar verildikten sonra bir kitap ya da makalede istenilen her şey bulunabilir. Ortaya bir tez atılır ve olaylara bu tez ışığında bakıldığında her şeyin anlamlı hale geldiği gösterilmeye çalışılır.¹¹

Tarihsel incelemelerde araştırmacının karşı karşıya kaldığı tehlikelere dikkat çeken Eribon, ideolojik yaklaşımların hakikatin önündeki en büyük engel olduğunu vurguladıktan sonra adı geçen kitabının önsözünü çok önemli bir sorgulamayla sona erdirmektedir: "[İncelenen] dönemin çağdaşları ve şahitleri arasında kimsenin hiçbir zaman siyaset bulmayı düşünmediği halde neden bizim çağımızda her yerde siyaset görmek isteniliyor?"¹²

Adı geçen kitabı boyunca Eribon, Dumézil hakkında oluşturulan anlatının tarihsel gerçeklikten uzak ideolojik bir zemin üzerinde kurgulanan bir sahtekârlık olduğunu tarihsel verilere dayanarak ispat etmeye çalışmaktadır.

9 Eribon, *age*, s. 18.

10 Eribon, *age*, s. 18.

11 Eribon, *age*, s. 52.

12 Eribon, *age*, s. 20.

Dumézil etrafında oluşturulmaya çalışılan bu ideolojik kurgunun bir benzeri, onun yakın dostu olan Mircea Eliade (1907–1986) etrafında sahnelenmiştir. İkinci Dünya Savaşında komünist blok içerisinde kalan ülkesi Romanya'ya geri dönmeyip Fransa'ya iltica eden Eliade, bu ülkede yerleşmesi ve sıkıntılı geçen o savaş sonrası yıllarda yabancı olduğu bir ülkeye adapte olması noktasında Dumézil'in büyük yardımını görmüştür. Eliade'ın Avrupa'daki akademik camiada adının duyulmasına sebep olan ve 1949 yılında yayımlanan *Traité d'histoire des religions* adlı eserinin önsözünü yine Dumézil'in yazması bu iki bilim adamı arasındaki yakınlığın bir ifadesidir.

1. Daniel Dubuisson'un Psödo-Bilimcilik Suçlaması

Eliade'ın çalışmalarının en önemlileri dilimize yakın zamanlarda çevrilmiş olsa da onun bu çalışmaları yayımlandıkları andan itibaren Batı dünyasında hızlıca yayılmış ve özellikle de din bilimleri alanında çalışan bilim adamları üzerinde büyük bir etki meydana getirmiştir.¹³ Ana dili Romence'de yayımlanan iki çalışma¹⁴ dışında 1936'da yayımlanan doktora çalışmasından¹⁵ başlayarak Chicago Üniversitesi'ne intisap ettiği 1956 yılına kadar Eliade, bilimsel eserlerinin tamamını Fransızcadır. O, bu tarihten sonra da birçok makalesini ve “ustalık eseri” olarak kabul edilen 3 ciltlik *Histoire des croyances et des idées religieuses*'ü¹⁶ yine Fransızca yazmıştır. Hatta yakın dostu olan Fransız felsefeci Paul Ricoeur'ün Eliade'ın kültür dilinin Fransızca olduğunu ve

13 Örneğin Mircea Eliade'ın en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen *Traité de l'histoire des religions* başlıklı kitabı 1949 yılında Payot (Paris, 405 sayfa) yayınevi tarafından yayımlanmış ve birkaç yıl içinde de diğer Batı dillerine tercüme edilmiştir. İspanyolcası: *Tratado de historia de las religiones* (Madrid: Biblioteca de Questiones Actuales, Instituto de Estudios Políticos, 1954, 453 sayfa); İtalyancası: *Trattato di storia delle religioni* (Turin: Edizioni Einaudi, 1954, 538 sayfa); Almanca: *Die Religionen und das Heilige: Elemente der Religionsgeschichte* (Münih: Otto Müller Verlag, 1954, 601 sayfa); İngilizcesi: *Patterns in Comparative Religion* (London-New York: Sheed and Ward, 1958, 484 sayfa); Japoncası (kısmî çeviri): *Daichi, Noko, Josei* (Tokyo: Miraisha, 1968, 314 sayfa); Polonyacası: *Traktat o historii religii* (Varşova: Książka i Wiedza, 1966, 556 sayfa); Portekizcesi: *Tratado de Historia das religioes* (Lisbon: Ediçoes Cosmos, 1977, 552 sayfa). Eliade'ın bu önemli eseri, dilimize ancak yarım asır sonra kazandırılabilmiştir: *Dinler Tarihine Giriş* (çev. Lale Arslan, İstanbul: Kabalcı Yay., 2003, 455 sayfa). Mustafa Ünal, İngilizce versiyonu temel alarak bu eserin dilimize ikinci çevirisini kazandırmıştır: *Dinler Tarihi. İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi* (Konya: Serhat Kitabevi, 2005, 600 sayfa). Eliade'ın Türkçeye çevrilen bilimsel çalışmaları hakkında ayrıntılı bibliyografik bilgi için bkz. Ramazan Adıbelli, “Mircea Eliade'ın Türkçeye Çevrilen Din Bilim Çalışmalarının Tanıtımı ve Çevirilerin Değerlendirilmesi”, *Bilimname*, 2009, yıl: 7, sayı: 17, s. 187–227.

14 Mircea Eliade, *Cosmologie și Alchimie Babiloniana*, Editura Vremea, Bükreş 1937; *Mitul Reintegrării*, Bükreş: Editura Vremea, 1942.

15 Mircea Eliade, *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne*, Paris: Librairie orientaliste Paul Geuthner, 1936.

16 Mircea Eliade, *Histoire des croyances et des idées religieuses I-II-III*, Paris: Payot, 1976-1978-1983 [Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, cilt 1-2-3, çev. Ali Berktaş, İstanbul: Kabalcı Yay., 2003.]

onun İngilizce yayımlanan bütün yazılarının daha önce Fransızca yazıldıktan sonra İngilizceye çevrildiğini bildirmiş olması,¹⁷ İngilizcenin dünya dilleri arasında hegemonyasını tesis ettiği bir dönemde Eliade'ın Fransız kültürüne ne kadar hizmet ettiği elbette ölçülemez. Fakat bütün bunlara rağmen Eliade'ın bibliyografyasını ilk kez iki Amerikalı araştırmacı; Dennis Doeing ve Douglas Allen hazırlamış ve 1980 yılında yayımlanmışlardır.¹⁸ Eliade'a dair ilk Fransızca çalışma ise Constantin Tacou tarafından derlenerek Paris'te bulunan *Herne* yayınevinin önemli şahsiyetlere ayırdığı "Cahier" dizisinin 33 numaralı sayısı olarak 1978 yılında yayımlanmıştır.¹⁹ Bu on beş yıllık uzun aradan sonra yani 1993 yılına gelinceye kadar zikredilen bu kitap dışında Fransa'da Eliade'a dair özel bir çalışma yayımlanmamıştır.

1993'te yayımlanan *Mythologies du XXe siècle* (Dumézil, Eliade, Lévi-Strauss) başlıklı kitabıyla bu uzun sessizlik dönemini bozan kişi Daniel Dubuisson olmuştur.²⁰ Eliade'ın hemşerisi olan Basarab Nicolescu'ya göre bu kitabıyla Dubuisson, "Eliade'ın eserine yaptığı iğrenç saldırı"²¹ sonucu dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Hâlen CNRS'te (Centre National de la Recherche Scientifique: Fransa Ulusal Araştırmalar Merkezi) araştırma direktörü olan Daniel Dubuisson'a Georges Dumézil, karşılaştırmalı Hint-Avrupa mitolojisi ve Eski Hint dinler tarihi alanında hocalık yapmıştır. Dubuisson, mitoloji konusunda önemli çalışmalara imza atan Dumézil'i, Claude Lévi-Strauss'u ve Eliade'ı aynı kitapta değerlendirmektedir. Fakat Dubuisson'un değeren-

17 Paul Ricoeur, *Critique and Conviction: Conversations with François Azouvi and Marc de Launay*, New York: Columbia University Press, 1998, s. 31.

18 Dennis Doeing & Douglas Allen, *Mircea Eliade: An Annotated Bibliography*, New York: Garland Publishing, 1980.

19 Constantin Tacou (dir.), *Mircea Eliade*, Paris: Editions de l'Herne, 1978. Bu eserde yer alan makalelerden ikisi bizzat Eliade'a ait olmak üzere toplam on makale seçilerek dilimize Havva Köser tarafından tercüme edilmiştir: Constantin Tacou (haz.), *Din ve Fenomenoloji: Mircea Eliade'nin Eserlerine Toplu Bakış*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.

20 Daniel Dubuisson, *Mythologies du XXe siècle* (Dumézil, Eliade, Lévi-Strauss), Lille: Pul, 1993; ilaveli 2. bsk. Presses Universitaires du Septentrion, Villeneuve d'Ascq 2008. Dubuisson'un bu eserde savunduğu temel tez, Eliade'ın Romanya'da geçirdiği gençlik yıllarında taşıdığı aşırı sağcı görüşleri Dinler Tarihi alanına taşıdığı şeklindedir. Dubuisson'un Eliade hakkında iddia ettiği bu görüşlerin yer aldığı söz konusu kitabın tanıtımı, değerlendirmesi ve eleştirisine dair bkz. Bryan S. Rennie, *Reconstructing Eliade: Making Sense of Religion*, Albany: Suny Press, 1996, s. 165-177; Didier Eribon, "Daniel Dubuisson et les grands mythologues du siècle. Hélas Eliade!", *Nouvel Observateur Hebdo*, sayı: 1527, 10.2.1994. Eribon'un bu yazısına Rennie'nin cevabı: Bryan S. Rennie, "Mircea Eliade: coupable jusqu'à preuve du contraire?", *Jurnalul Literar*, 1994, sayı: 13-16, s. 2.

21 Basarab Nicolescu, "Le Grand Jeu de la Transdisciplinarité", *Bulletin Interactif du Centre International de Recherches et Études Transdisciplinaires*, 2004, sayı: 17. Bu yazıya İnternet üzerinden ulaşmak mümkündür: <<http://nicol.club.fr/ciret/bulletin/b17/b17c6.htm>>, 20.12.2011.

dirmelerinde Eliade'a uyguladığı ölçütleri Lévi-Strauss ile hocası Dumézil'e uygulamamış olması eleştirilenlerin gözünden kaçmamıştır.²²

Dubuisson'un bu kitapta son derece politik bir tutum sergilediğine dikkat çeken Hildebeitel'e göre yazar, Eliade'ın Romanya ve Portekiz'de geçirdiği dönemler hakkında arşiv çalışması yapmadığı gibi ne Mac Linscott Ricketts'in Eliade'a ilişkin biyografisine ne de yirminci yüzyıl mit araştırmacılarını konu edinen Ivan Strenski'nin çalışmasına (*Four Theories of Myth in Twentieth-Century History: Cassirer, Eliade, Lévi-Strauss, and Malinowski*, Macmillan, London 1987) müracaat etmiştir.²³ Diğer taraftan Dubuisson, Eliade'ın tarihsel (*Histoire des croyances et des idées religieuses*), etnografik (Yoga ve Şamanizm) ve ansiklopedi çalışmalarını göz ardı ederek onun tarihsel ya da etnografik yaklaşıma sahip olmadığı sonucuna varmaktadır. Böylece Dubuisson, Eliade'ın çalışmalarındaki tarihsel gerçekliği yok sayarak bunların metafizik karaktere ve apolojetik niteliğe sahip olduğunu göstermeye çalışmaktadır.²⁴

Borgeaud'ya göre ise Dubuisson, Eliade'ın eserlerini onun 1932 ila 1945 yılları arasında benimsemiş olduğu siyasi tercihlerinin ışığı altında yorumlamıştır. Öyle ki, Eliade'ın İkinci Dünya Savaşından sonra kaleme aldığı kitaplar bile geriye dönük olarak ve indirgemeci bir yaklaşımla yorumlanmıştır. Böylesi indirgemeci yaklaşımdaki asıl tehlike, bütün çalışmaların tek bir düşünce çerçevesine hapsedilmesidir.²⁵

1998 yılında piyasaya çıkan *L'Occident et la religion. Mythes, science et idéologie*²⁶ başlıklı çalışmasında “pagan fenomenoloji akımının en etkili ve en ünlü temsilcisi” olarak nitelendirdiği Eliade'ın dinsel evrenlere ilişkin telakileriyle 1930'lu yıllarda Romanya'daki *Demir Muhafızlar* (la Garde de fer) hareketine hizmet eden düşüncelerinin birbirinden ayrılmaz olduğunu savunan Dubuisson'a göre bu düşüncelerin hepsi şu ortak ilkelere dayanmaktadır: “metafizik antisemitizm, sözde bir manevi aristokrasinin zaman aşımına uğramayan hakları ve irrasyonel güçlerin yüceltilmesi adına Aydınlanma mirasının reddi, kanlı kurbanları ve cinsel orjileri ile belirginleşen Hı-

22 Örneğin bkz. Alf Hildebeitel, “Dumezil, Levi-Strauss, Eliade by Daniel Dubuisson”, *The Journal of Asian Studies*, 1995, cilt: 54, sayı: 2, s. 494.

23 Eliade'ın eski öğrencilerinden biri olan Mac Linscott Ricketts'in iki ciltlik *The Romanian Roots, 1907-1945* (New York: Columbia University Press, 1988) adlı eseri Eliade'ın doğumundan İkinci Dünya Savaşı sonuna kadarki biyografisiyle ilgili önemli bir kaynak konumundadır.

24 Hildebeitel, s. 495. Eliade'ın tarih karşıtı olup olmadığı konusundaki tartışmaların ayrıntısı hakkında bkz. Ramazan Adıbelli, *Mircea Eliade ve Din*, İstanbul: İz Yay., 2011, s. 519-530.

25 Philippe Borgeaud, “D. Dubuisson. Mythologies du XXe siècle (Dumézil, Lévi-Strauss, Éliade)”, *Revue de l'histoire des religions*, 1995, cilt: 212, sayı: 4, s. 501-503.

26 Bruxelles-Paris: Éditions Complexe, 1998; İngilizce çev. *The Western Construction of Religion: Myths, Knowledge, and Ideology*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2003.

ristiyanlık öncesi bir paganizmin kutlanması, siyasi iktidarın ultra otoriter bir tanımı, sırf etnik temele dayanılarak düşünülen organik ve tekelci bir ulus fikri, hukukun metafizik yorumu vs.”²⁷ Eliade’ın en ateşli savunucuları arasında “Avrupalı neopaganizm taraftarları, faşist bir militan, kaçınılmaz Guenon’laşanlarla bilinçsiz ya da yolunu şaşırılmış Katolik teologlar”²⁸ bulunduğunu savunan Dubuisson’un kendisiyle çeliştiğine Cusack dikkat çekmekte ve şu soruyu gündeme getirmektedir: Madem ki Eliade’ın bütün eserleri tek bir fikir etrafında şekillenmişse neden farklı siyasi ve teolojik tercihlere sahip kişiler bunlara ilgi duymuş ve kabullenmiştir? Cusack’a göre Dubuisson’un önyargıları, Gelenekselcilere, din fenomenologlarına, sağ görüşlü siyasi tercihleri olan herkese karşı bir antipatiyi içermektedir.²⁹

Mythologies du XXe siècle’e yöneltilen sert eleştirilere rağmen Dubuisson, bu kitapta Eliade’a ayırdığı bölümü daha sonra yazdığı dört makale ile bir araya getirerek *Impostures et pseudo-science: L’oeuvre de Mircea Eliade* (Sahtekârlıklar ve sahte bilim: Mircea Eliade’ın Eseri) (Presse Universitaire du Septentrion, Villeneuve d’Ascq 2005, 209 sayfa) adlı eserde 2005 yılında yeniden yayımlamıştır.³⁰ Dubuisson düşüncesini, “Eliade’ın hayatı, kişiliği ve eserleri birbirinden ayrılmaz”³¹ şeklindeki iddiasına dayandırmaktadır. Nitekim kitabın başlığı da onun Eliade ve eserine bakışını özetler niteliktedir. Giriş ve sonuç bölümleri dışında iki ana bölümden oluşan bu kitabın önsözü Isac Chiva’nın imzasını taşımaktadır. Birinci bölüm (s. 23–107) şu beş başlıkta oluşmaktadır: “Fascisme et mysticisme” [Faşizm ve Mistisizm], “L’ontologie primitive de Mircea Eliade” [Mircea Eliade’ın ilkel ontolojisi], “L’éternel retour de l’antisémitisme” [Antisemitizmin Ebedi Dönüşü], “Le néo-paganisme de l’homo religiosus” [Homo Religiosusun Neo-paganizmi], “Métaphysique et politique: Eliade et Heidegger” [Metafizik ve Politika: Eliade ve Heidegger]. Kitabın ikinci bölümünü ise yazarın çeşitli dergi ve kaptarlarda yayımlanmış beş makalesi oluşturmaktadır:

1) L’ésotérisme fascisant de Mircea Eliade [Mircea Eliade’ın Hayret Verici Batınlığı], *Actes de la recherche en sciences sociales*, 106-107 (1995), s. 42–51.

2) La reconstruction des religions préhistoriques selon Mircea Eliade [Mircea Eliade’a Göre Tarih Öncesi Dinlerin Yeniden İnşası], in S. Vanséveren (éd.) *Modèles linguistiques et idéologies: Indo-européen III*, Les Indo-

27 Dubuisson, *L’Occident et la religion*, s. 244.

28 Dubuisson, *age*, s. 246.

29 Carole M. Cusack, “The Western Construction of Religion: Myths, Knowledge, and Ideology-by Daniel Dubuisson”, *Journal of Religious History*, 2008, cilt: 32, sayı: 4, s. 481-482.

30 *Mythologies du XXe siècle*’in 2008 yılında yapılan ikinci baskısına Dubuisson, *Impostures et pseudo-science*’in ikinci bölümünü oluşturan dört makaleyi ilave ederek bir bakıma bu kitabı, adı geçen ikinci kitapta yeniden yayımlatarak onun bir bölümü haline getirmiştir (*Üçüncü Bölüm: Mircea Eliade (1907–1986)*, s. 197-324).

31 Dubuisson, *age*, s. 244.

Européens et le modèle comparatif indo-européen dans les sciences humaines, Ousia, Bruxelles 2005, s. 43-64.

3) La conception eliadienne du symbolisme [Eliade'ın Sembolizm Tasavvuru], *Gradhiva*, 25 (1999), s. 25–36.

4) Mircea Eliade ou l'oubli de la shoah [Mircea Eliade ve Shoah'nın Unutulması], *Gradhiva*, 28 (2000), s. 60–66.

Kitabın “Hâlâ Güncel Olan bir Tarih” başlığını taşıyan önsözü (s. 7–12), Romanya'dan kaçarak 1948 yılında Paris'e sığınan ve kitabın basıldığı 2005 yılında EHESS'de (Sosyal Bilimler Yüksek Tetkikler Okulu) Araştırma Müdürü olan Yahudi kökenli etnolog Isac Chiva tarafından kaleme alınmıştır. Chiva, bu kitapta yazarın amacının Eliade'ın antisemitizmine ve bir dinler tarihçisi olarak “sahtekârlığına” ilişkin çeşitli dergilerde yayımlanan yazıları bir araya getirmek olduğunu ifade etmektedir.³²

Dubuisson, *L'Occident et la religion* başlıklı kitabında dinin *sui generis* (nev-i şahsına münhasır) bir fenomen olmayıp, din (religion) kavramının “kendi [Avrupa] menşeinin ve tarihinin tutukluğu”³³ tipik bir Avrupalı kavram olduğunu ve bu düşünce üzerinde inşa edilen Dinler Tarihi disiplininin bilimsel bir disiplin olamayacağını ileri sürer. Onun bu yaklaşımı, aslında sadece Eliade'a değil, dini, *sui generis* bir fenomen olarak ele alan ve Dinler Tarihinin bilimsel bir disiplin olduğunu savunan herkese karşı bir saldırı içermektedir.³⁴ Marksist düşünür Michael Löwy'e göre bu kitaptaki Eliade'ı

32 Isac Chiva, “Préface : Une histoire toujours personnelle”, ed. Daniel Dubuisson, *Impostures et pseudo-science. L'oeuvre de Mircea Eliade*, Villeneuve d'Ascq: Presses Universitaires du Septentrion, 2005, s. 10.

33 Dubuisson, *age*, s. 19.

34 Batı'nın tarihsel şartları göz önünde bulundurulduğunda Dubuisson'un bazı eleştirilerinin yerli olduğunu da söylemek gerekir. Örneğin Antropoloji ve Dinler Tarihi disiplinlerinin İngiltere'de ortaya çıkarak, ilerlemecilik, hakikatin yayılması ve medeniyet bahaneleriyle gizli ama gerçek amacı sömürgeciliği gerekçelendirmek amacıyla büyük sömürgeci devletlerde geliştiğine dikkat çeken Dubuisson'un bu konudaki itirazına hak vermemek elden değildir. Fakat Wiebe'nin de belirttiği gibi din (religion) kavramını Batı'ya has bir kavram olarak ele alması ve Dinler Tarihini, Teolojiden bağımsız bir bilimsel bir disiplin getirmek için yapılan tartışmaları ve de bu yönde yapılan icraatları göz ardı etmektedir (Bkz. Deprez Stanislas, “Daniel Dubuisson, L'Occident et la religion. Mythes, science et idéologie”, *Revue Philosophique de Louvain*, 1999, cilt: 97, sayı: 1, s. 205; Donald Wiebe, “The Western Construction of Religion: Myths, Knowledge, and Ideology, by Daniel Dubuisson”, *Implicit Religion*, 2005, cilt 8, sayı: 3, s. 313-314). 19. yüzyılda ilkel kabileler üzerine eğilerek din teorisi geliştiren birçok araştırmacının asıl niyetinin Hıristiyanlığa ölümcül bir darbe indirmek olduğunu bildiren Evans-Pritchard'ın bu tespitini de dikkate almak gerekmektedir. James Frazer (1854-1941) ve Edward Clodd (1840-1930) gibi araştırmacılar da açıkça görüldüğü üzere bunların amacı, duygusal bir gerilim ya da sosyal bir işlev tarafından meydana getirilen bir illüzyon ve dolayısıyla da saçma ve akla aykırı olduğunu göstererek ilkel dini yıkmaktı. Bu ilkel din düşüncesinin saçmalığı ispat edilmiş olunca bu düşüncenin evrilmiş hali olan büyük dinlerin ve özellikle Hıristiyanlığın da bu saçma fikre dayandıkları sonucunun çıkması bekleniyordu. Bu antropologlara göre her tür dini inanç bir saçmalaktan ibaretti (E.

suçlu gösteren en önemli argümanlardan birisi onun antisemitizm ile ilişkisidir, bundan dolayı da “Dubuisson’un iddianamesinin ciddiyeti ve isabetliliğini teslim etmek gerekir.”³⁵ Löwy’nin bu ifadeleri bir adli vakanın yargılanma sürecini andırmaktadır. Sanki bir mahkeme kurulmuş ve suçlu: Eliade, savcı: Dubuisson, suç: antisemitizm.

2. Alexandra Laignel-Lavastine’in Eleştirileri

Dubuisson’un *Impostures et pseudo-science* adlı kitabında oluşturmuş olduğu üslubu bir bakıma devam ettiren Alexandra Laignel-Lavastine’in *Cioran, Eliade, Ionesco : L’oubli du fascisme* (Paris 2002, 553 sayfa) başlıklı kitabında ise yeni bir kombinasyonla Emil Cioran, Mircea Eliade ve Eugène Ionesco’yu bir arada değerlendirilmektedir. İtibarlı bir yayınevi olan Presse Universitaire de France (PUF) tarafından yayımlanan ve Batı’da çokça tartışılan Laignel-Lavastine’in bu kitabı, Eliade’in eserlerine aşına olan ve onun suçlandığı dönemle ilgili yazıları okuma imkânına sahip Romen düşünürler tarafından soğuk karşılanmış ve sert bir dille eleştirilmiştir. Fakat bu kaynaklardan bihaber olan ve birçoğu da kendilerini yayınevinin reklâm kampanyasının adeta fahri mümessillik görevini üstlenen bazı Fransız gazeteci ve yazarlar hiç tereddüt etmeden Laignel-Lavastine suçlamalarını kabul ederek bunların hepsi gerçekmiş gibi Fransız kamuoyuna takdim etmişlerdir.³⁶

Söz konusu kitap, giriş ve sonuç kısımları haricinde, toplam on bölümden oluşmaktadır. Ayrıca eserin sonunda bir seçmeli bibliyografya (s. 523–

E. Evans-Pritchard, *Des théories sur la religion des primitifs*, Paris: Payot, 2001, s. 30-31). Bu stratejiyi Dubuisson’un yaklaşımında da görmek mümkündür. Dinin ontolojik gerçekliği reddedildiği takdirde ontolojik bir değeri olmayan bir nesneyi incelemek ve böyle bir uyduruk nesnenin incelenmesine adanmış bir disiplinin ortaya konulması da anlamsız hale gelmektedir.

- 35 Michael Löwy, “Daniel Dubuisson, *Impostures et pseudo-science*. L’oeuvre de Mircea Eliade”, *Archives de sciences sociales des religions*, 2005, sayı: 131, s. 215.
- 36 Bu konuda birkaç örnek için bkz. Didier Sénéal, “Le trio des Carpates”, *Lire*, 01.04.2002; Marc Semo, “Chute d’empires roumains”, *Libération*, 11 Nisan 2002, <http://www.lire.fr/critique.asp?idC=39836&idTC=3&idR=213&idG=8>, 25.04.2005; Daniel Rondeau, “Fascistes, mensonges et rhinocéros”, *L’Express*, 02.05.2002; Michel Winock, “Cioran, Eliade, Ionesco. Trois Roumains et le fascisme”, *L’histoire*, Haziran 2002, sayı: 266, s. 16-17; Jacques Moran, “Rhinocéros à Paris”, *Journal l’Humanité*, 15 Ağustos 2002; Jean-Paul Enthoven, “Les rhinocéros n’ont plus de mémoire...”, *Le point*, 29.03.2002, sayı: 1541, s. 108. Enthoven’in yazısını kitabın piyasaya çıktığı Nisan 2002 tarihinden önce yazmış olması ve bu yazıda 553 sayfalık kitabın 400 sayfa olduğunun belirtilmesi (s. 108), onun kitabı gerçekten okuyup okumadığı konusunda şüphe uyandırmaktadır. Yine Laurent Lemire’in 4 Nisan 2002 tarihinde yayımlanan *Le Nouvel Observateur* dergisinde çıkan adı geçen kitap tanıtımında da kitabın sayfa sayısını 400 olarak göstermesi kitabın henüz piyasaya çıkmadan önce lanse edilmeye çalışıldığının açık delilidir. Sénéal’ın yazısında da kitabın sayfa sayısının 464 olarak belirtilmesi de aynı şüpheyi doğrulamaktadır.

541) yer almaktadır. Bu kitabın, Dubuisson'un yukarıda sözü edilen kitabına önsöz yazar Isac Chiva'ya ithaf edilmesi dikkat çekicidir.

Kitabın ön kapak kompozisyonunu, üç Romanyalı entelektüelin 20 Aralık 1977 tarihinde Paris'in Fürstenberg meydanında çektiikleri fotoğraf oluşturmaktadır.³⁷ Bu resimde "Paris'in Üç Büyük Romanyalı" diye isimlendirilen bu üç entelektüel ayakta poz vermektedirler. Emil Cioran (1911–1995) ile Mircea Eliade karşı karşıya, Eugène Ionesco (1909–1994) ise bu ikisinin arasında, bir sokak lambasının önünde yer almaktadır. Ionesco, Cioran'a, o da ağzında pipo bulunan Eliade'a bakmakta; Eliade'ın bakışları ise Cioran'a yönelmiş vaziyettedir. Her üçünün yüzünde hafif bir tebessüm belirlemektedir. İkinci Dünya Savaşından sonra Romanya'da komünistlerin iktidarı ele geçirmesi sonucunda Fransa'ya sığınan Cioran, Eliade ve Ionesco, Paris'te 1945 yılında ilk kez bu meydanda buluşmuşlardı.³⁸ Sembolik bir anlama sahip olan bu resim, ünlü fotoğraf sanatçısı Louis Monier tarafından siyah beyaz çekilmiş olmasına rağmen, Ionesco'nun arkasında yer alan tarihî sokak lambasına fotomontaj yöntemiyle kırmızı renk verilmesinin de bir sembolik anlamı olsa gerektir. Yazar, kitabının ilk sayfalarındaki bu resimden bahsederken şaşkınlığını gizleyememekte ve otuz yıl sonra böyle bir yeniden buluşmanın gerçekleşmemesi gerektiği yönündeki kanaatini bildirmektedir. Birkaç satır sonra da o, bu şaşkınlığının sebebini şöyle izah etmektedir: "Faşist eğilimli" olan Cioran ve Eliade (s. 13–14) ile sol görüşlü ve anne tarafından Yahudi kökenli olan Ionesco nasıl olur da bir araya gelir? Oysa Francis I. Dworschak'ın da belirttiği gibi Eliade, Ekim 1945 yılında Portekiz'den taşınıp Paris'e geldiğinde Ionesco, onu evinde yemeğe davet etmiş ve böylece otuz yıllık dostluklarını tazelemişlerdi.³⁹ Nitekim Ionesco'nun kı-

37 Yayınevinin internet sitesinde bu kitap ve de yazarı hakkındaki bütün bilgiler kaldırılmıştır. İçerisinde yer aldığı "Perspectives critiques" koleksiyonunda yer alan kitaplar arasında artık bu kitaba yer verilmemesi dikkat çekicidir. Bkz. http://www.puf.com/wiki/Liste/Ouvrages_par_collection?dyncat=Perspectives_critiques, 20.12.2011. Bu fotoğrafa yayınevinin İnternet sitesindeki linkinden artık ulaşmak mümkün olmasa da (http://www.puf.com/Book.aspx?book_id=008761#) örneğin şu adreslerden ulaşılabilir: http://www.amazon.ca/gp/product/images/2130517838/ref=dp_image_0/701-5659059-5079510?ie=UTF8&n=916520&s=books; <http://images-eu.amazon.com/images/P/2130517838.08.LZZZZZZZ.jpg>, 20.12.2011.

38 Mircea Eliade, *Fragments d'un Journal II: 1970–1978*, Paris: Gallimard, 1981, s. 350.

39 Francis I. Dworschak, "L'étrange sort d'une photographie", *Asymetria*, <http://www.asymetria.org/data/dwcontrelavastinefrench.html>, 03.02.2008. Dworschak, yazısında özellikle bu kapak resmine dikkat çekerek hem yazarın hem de yayınevinin 1945 sonrasında Stalin'in kurduğunu mahkemeleri andırıldığını ifade etmektedir. Üç arkadaşı suç ortağı olarak göstermeye çalışan Laignel-Lavastine öküç altında buzağı ararcasına bu resimdeki tebessümleri dahi şüpheli (s. 12) bulması Dworschak'ın ifadelerini doğrular niteliktedir. Dworschak'a göre yazar, "Ionesco'nun iki arkadaşının siyasi geçmişiyle ilgili muhbirlik yaparak onlara ihanet etmesini beklemiştir. Fakat kapak resminin delalet ettiği üzere kişilik

zı Marie-France Ionesco, babasının Eliade ve Cioran ile arkadaşlıklarının şartlar gereği olmayıp derin bir samimiyeti haiz olduğunu bildirmekte ve bu iki baba dostunun ömür boyu faşist olmaya devam ettikleri yönündeki tezi bizzat reddetmektedir.⁴⁰ Diğer taraftan Ricoeur'ün ifadesine göre her ne kadar kişilikleri çok farklı olsa da bu üçlü arasında samimi bir ilişki bulunuyordu; bundan dolayı da bu üç arkadaş sık sık görüşüyorlardı. Yine Ricoeur'ün naklettiğine göre Eliade'ın yetmiş beşinci yaş günü partisine katılan Ionesco'nun Eliade'a "Okuldayken benden ne kadar yaşlı olduğunu hatırlıyor musun?" şeklinde bir latifede bulunması, aralarındaki samimiyetin boyutunu gösteren örneklerden bir tanesidir.⁴¹ Dolayısıyla bu bilgiler, Ionesco'yu Eliade ve Cioran'a muhalif bir kişi olarak betimlemeye çalışan Laignel-Lavastine'in çizmeye çalıştığı tablonun tarihi gerçeklere pek de uygun olmadığına tanıklık etmektedir. Bu ilk sayfalardan, yazarın bu kitaptaki asıl amacının, her biri kendi alanında meşhur olan (Cioran filozoftu; Eliade dinler tarihçisi, Ionesco ise tiyatro yazarı) ve Fransız entelektüel hayatına damgasını vuran bu üç Romanyalı arkadaş, İkinci Dünya Savaşı esnasında gerçekleşen *shoah* bağlamında değerlendirmek olduğu anlaşılmaktadır (s. 19–20).

Mihail Sebastian'ın günlüklerinin yayımlanması üzerine 12 Eylül 1997 tarihli *Le Monde* gazetesinde bu kitaba bir tanıtım yazısı yazan Laignel-Lavastine, filozof Constantin Noica, Cioran ve 1927'lerden itibaren Genç Nesil'in lideri konumunda olan Eliade'ın Corneliu Zelea Codreanu tarafından 1920'lerin sonunda kurulan ve sloganı "Her şey Vatan için" olan *Demir Muhafızlar* hareketi doktrininin oluşmasında ve işlediği cinayetlerin haklı gösterilmesine katkıda bulduklarını iddia etmektedir.⁴² Laignel-Lavastine'in Eliade'ın bu harekete manevi Hıristiyan bir devrimini gerçekleştireceğine inandığı için 1937'den sonra katıldığını bildirmesi ise isabetlidir. Ancak bu yazıdan beş yıl sonra yayımlanan kitabında Laignel-Lavastine, bu isabetli görüşünü bir tarafa bırakarak Eliade'ın antisemit olan bir harekete katıldığı, dergi ve gazetelerde yazdığı yazılarıyla onu desteklediği ve dolayısıyla da antisemitist ve doğal olarak da suçlu olduğu yönünde bir tez geliştirmektedir.

---

sahibi olan Ionesco, hainlik yapmayı reddetmiştir. Laignel-Lavastine'in tahammül edemediği de zaten bu durumdur".

40 Marie-France Ionesco, *Portretul scriitorului în secol. Eugène Ionesco, 1909-1994*, Bucarest: Humanitas, 2003, s. 136. Cristina Ion, "Alexandra Laignel-Lavastine, Cioran, Eliade, Ionesco: l'oubli du fascisme", *Cités*, 2004, sayı: 18, s. 179'dan alıntı.

41 Paul Ricoeur, *Critique and Conviction*, s. 32.

42 Alexandra Laignel-Lavastine, "La rhinocérisation d'Eliade, Cioran et quelques autres...", *Le Monde*, 12 Eylül 1997.

Kitabın arka kapağında filozof ve tarihçi olarak takdim edilen yazar, kitabın ilk sayfalarından itibaren cadı avına çıkan bir başsavcı edasıyla Cioran ve Eliade'ı mahkûm ederek bunları, 1945'ten sonra "kamufraj stratejileri" geliştirmek suretiyle gençlik yıllarında Romanya'da benimsemiş oldukları sağcı görüşleri, inkâr etmekle suçlamaktadır (X. Bölüm: Kamufraj Sanatı [L'art du camouflages] s. 471-503). Eliade'ın "faşistliği" konusunda hiçbir şüphe bulunmadığını ısrarla savunan Laignel-Lavastine'e göre tek problem, Eliade'ın bu iddiaları toptan reddetmesinden ve bunları hiçbir zaman ikrar etmemiş olmasından kaynaklanmaktadır (s. 21). Baştan Eliade'ın "faşist" ve "antisemitist" olduğu hükmünü veren yazar, kitabının ilk sayfalarında Mircea Eliade için "kanlı bir tarihin inşa edilmesine katkı sağladı" diye ağır bir ithamda bulunmaktadır (s. 28).

Giriş kısmında kendi meziyetlerinden bahseden yazar, hem filozof hem de tarihçi olması nedeniyle eserini yazarken benimsemiş olduğu yaklaşımın diğer yaklaşımlardan üstün olduğunu dile getirmekte, Doğu Avrupa'nın siyasi tarihi hakkında uzman olduğunu, Romanyalı olmadığı için meselelere duygusal yaklaşmadığını ve Rumence bildiği için de orijinal kaynaklara ulaştığını ifade etmek suretiyle okuyucuyu kitabının bilimselliği ve güvenilirliği hakkında ikna etmeye çalışmaktadır.⁴³ Yazar, giriş bölümünün son kısmında okuyucunun bu konuda aklına gelebilecek bazı şüpheleri gidermek için de benimsediği yaklaşımın geçmişi ve şahısları yargılamak/suçlamak olmadığını özellikle belirtmektedir. Yeterince ikna edici olmadığını düşünmüş olsa gerek ki yazar, bu bölümün son paragrafında niyetinin yargılamak olmadığını bir kez daha tekrar etmektedir (s. 31). Aynı şekilde kitabın kitapçı vitrinlerinde yerine almasından neredeyse iki ay sonra (31 Mayıs 2002 tarihinde) *Radio France Internationale'a* (RFI) verdiği mülakatta Laignel-Lavastine, bu kitabında yaptığı işin Engizisyon mahkemesi niteliğini taşımadığını ve dolayısıyla da amacının kimseyi mahkûm etmek olmadığını beyan etmiştir.⁴⁴

Fakat kitabı yakından incelendiğinde Laurent Lemire'in belirttiği üzere⁴⁵ o günlerde moda olan yargıç ve başsavcı rolüne bürünme akımına kendini

43 Michael Löwy, bu kitap hakkında yazdığı tanıtım yazısında yazarın henüz kullanılmamış arşiv kaynaklarına ve Rumence kaynaklara dayanarak yazdığı bu zengin dokümantasyon ve derin analizler içeren bu kitabı etkileyici bulmaktadır. Ancak Löwy, bütün bu gayretin amacının Cioran ve Eliade'ın antisemitist olduğunu ispat etmekten ibaret olduğunu da açıkça ifade etmektedir (Michael Löwy, "Cioran, Éliade, Ionesco. L'oubli du fascisme", *Archives de sciences sociales des religions*, 2004, sayı: 128, s. 95-96).

44 RFI'nin arşivinde bulunan bu programı İnternet üzerindeki şu adresten dinlemek halen mümkündür: http://www.tv-radio.com/ondemand/rfi/mere/ftp/Audio/SpecialEvents/emissions/rfise-autre_europe20020531.ram,03.02.2008.

45 Laurent Lemire, "Cioran, Eliade et Ionesco: La tentation fasciste", *Le Nouvel Observateur*, sayı: 1952, 04 Nisan 2002.

kaptıran Laignel-Lavastine'in iddia ettiğinin tersine benimsediği yaklaşımın bilimsel bir karaktere sahip olduğu pek de söylenemez. Bilakis bir yargıç gibi konu üzerine eğileceğini bildirmiş olsa da kitabının ilk sayfalarından itibaren bir başsavcı gibi davranan yazar, kitabının ilk sayfalarında Eliade ve Cioran ile ilgili verdiği mahkûmiyet kararını kitabı boyunca gerekçelendirmeye çalışmaktadır. Zaten kitabın sonuç kısmında kendisi de böyle bir rolü üstlendiğini kapalı bir şekilde ifade etmektedir (s. 520). Birçok Batılı eleştirmen de yazarı bu açıdan eleştirmiştir. Oysa bir hüküm verirken hâkim, suçlu koltuğuna oturtulan insanlar hakkında ortaya atılan suçlamaları inceler, sanıkların savunmalarını dinler ve sonunda hükmünü bu verilere dayanarak verir. Tamamen tarafsız olan, daha doğrusu olması gereken hâkim, bu kararı verirken mevcut kanunlar çerçevesinde adaletin tecellisi için gayret eder. Laignel-Lavastine ise kararını davanın ta başında vermiştir: "Ondan sonra [Nae Ionescu] suçu en büyük olan Eliade'dır" (s. 15). Kitabın sonuç kısmında yer alan "Mircea Eliade veya Emil Cioran'ı yakmak gerekir mi?" (s. 506) şeklindeki sorunun, Engisizyon mahkemesinde yargılanan cadılar hakkında sorulan soruyla aynı türden olması yazarın tutumunu kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yazarın yaptığı yargısız infazdan başka bir şey değil de nedir? Kitabın arka kapağında bu eserin üslubunun yargılayıcı olmadığı yazılmış olsa da bu tutumuyla yazar, bir Engisizyon mahkemesi yargıcından başka ne ile tanımlanabilir?

Elbette eleştiri, bilimsel faaliyetin önemli ve hatta vazgeçilmez bir parçasıdır. Fakat tıpkı bilimsel çalışma gibi eleştirinin de belli kurallar çerçevesinde yapılmadığı takdirde bilimsel bir değere sahip olmayacağı apaçaktır. Bir düşünürü eleştirebilmek için öncelikle onun eserlerinin önyargısız, peşin hüküm vermeden, tarafsız ve objektif bir şekilde bir bütün içerisinde ele almak gerekmektedir. Ayrıca bu düşüncelerin, eserlerin ve yazıların tarihî bağlamları içerisinde değerlendirilmesi şarttır. Zira ortaya konulan her düşünce ve çalışmanın belirli bir zaman ve ortamda, dolayısıyla belirli şartlar altında ortaya çıktığı bir gerçektir. Bundan dolayı da her çalışma, her görüş, her tutum ve davranış ortaya çıktığı an mevcut olan şartlar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Diğer taraftan, eleştiri yapılırken konuyla ilgili argümanların tamamı göz önünde bulundurulmalıdır. Yani bir hükme varılmak istenildiği zaman, ortaya konulan bir düşüncenin veya görüşün hem lehindeki hem de aleyhindeki argümanlar hesaba katılmalıdır.

Eliade gibi 79 yıllık hayatı boyunca onlarca bilimsel kitap, roman, yüzlerce makale ve gazete yazısı yazan bir bilim adamı ve edebiyatçının sadece gençlik yıllarında kaleme almış olduğu yazılarından ve de bunların sadece siyasî içerik taşıyabilecek nitelikte olan birkaçından hareketle bu kişinin hayatının bütünü hakkında hüküm vermek, bu hayatın sadece bu yönünün önemli, belirleyici ve anlamlı olduğunu ifade etmekle eşdeğerdir. Bu yakla-

şım, yazarın benimsediğini iddia ettiği tarihî yaklaşımla (s. 521) hiçbir ilgisi olmayan, kelimenin tam anlamıyla indirgemeci bir yaklaşımdır. Zaten Eliade da ortaya koymuş olduğu eserlerin bir bütün olarak anlamının ancak yazılarının bütününe değerlendirildiğinde ortaya çıkacağını belirtmiştir.⁴⁶ İronik olan şu ki Laignel-Lavastine, Eliade'ın gelecek nesillerdeki araştırmacılar tarafından bu şekilde bir talepte bulunduğunu kitabında (s. 25) bildirmiş olmasına rağmen bunun tam tersini yapmıştır. Kullandığı materyaller bakımından indirgemeci bir yaklaşımı benimseyen yazar, aynı yaklaşımı yazarların psikolojik profillerini ortaya koyarken de sergilemekte, kitabın başından sonuna kadar Cioran ve Eliade, kin ve nefret dolu birer tip olarak okuyucuya takdim edilmek istenmektedir.⁴⁷ Dolayısıyla tarihçilik yanında psikanalist rolünü de üstlenen Laignel-Lavastine'in kitabını yukarıda zikredilen ölçütler çerçevesinde değerlendirdiğimiz zaman bunların hiçbirinin yerine getirilmediği açıkça görülmektedir. Eserin sonunda bulunan seçmeli bibliyografya da bu kitabın bilimsel çalışma olduğu izlenimini veriyor gibi gözükse de bu bibliyografya yakından incelendiğinde apaçık görülen o ki yazar, burada sadece kendi tezini destekleyen kaynakları kullanmış ve böylece indirgemeci yaklaşımını sonuna kadar devam ettirmiştir.

Diğer taraftan, tarihçi kimliğini ön plana çıkarmaya çalışan Laignel-Lavastine'in bir tarihi araştırma için en büyük kusurlardan biri sayılan anakronizm hatasına düştüğü görülmektedir. Zira yazar, Eliade ve Cioran'ı 1930'lu yıllarda yazdıkları yazılara ve dönemin tarihi şartları bağlamında benimsemiş oldukları dünya görüşlerini temel alarak İkinci Dünya Savaşı esnasında vuku bulan trajik olaylara dolaylı da olsa katkıda bulduklarını savunmaktadır. Oysa meydana henüz gelmemiş bir olaydan yani *shoah*'dan bunların o yıllarda benimsedikleri duruşlarından dolayı sorumlu tutmak ne derece doğrudur? Yani Eliade ve Cioran, gençlik yıllarında bütün gayretlerini böyle elim bir vakanın meydana gelmesi için mi sarf etmişlerdir? Biz,

46 “Eğer benim şimdiye kadar yazdıklarım hakkında bir hükme varılmak isteniyorsa, o hâlde kitaplarım bir bütün olarak ele alınmalıdır. Şayet bunlarda herhangi bir değer veya anlam varsa, bunlar eserlerin bütününden ortaya çıkacaktır. Nihayetinde her ne kadar bu eserleri takdire şayan olsalar bile Balzac, *Le Père Goriot* veya *Le Cousin Pons* değildir; o, *La Comédie humaine*'dir. Diğer taraftan bize Goethe'yi anlamamızı sağlayan sadece *Faust* değil, eserlerinin bütünüdür. Aynı şekilde, haddimi aşmadan kendimi bir anlığına bu iki dev ile kıyaslayacak olursam diyebilirim ki çalışmamın anlamını ancak yazılarımın bütünü ortaya çıkaracaktır... Ne yazık ki beni bütünüyle ifade eden bir kitabı şimdiye kadar yazamadım... Hiç kimse, hayatımın ve yaptıklarımın anlamını bu bütünlüğü göz önünde bulundurmadan anlayamaz. Bu da kolay bir iş değildir.” (Mircea Eliade, *Ordeal by Labyrinth. Conversations with Claude-Henri Rocquet*, Chicago-London: Chicago University Press, 1982, s. 187).

47 Alexandra Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionesco : L'oubli du fascisme*, Paris: PUF, 2002, s. 70, s. 111, s. 130, s. 154, “La haine antijuive de Cioran” [Cioran'ın Yahudilere Karşı Nefreti] s. 155-164, s. 232, s. 233, s. 243, s. 318, s. 411)

böyle bir şeyin söz konusu olabileceği kanaatinde değiliz. Örneğin Eliade'ın üç ciltlik güncelleri⁴⁸ ve iki ciltlik⁴⁹ hatıralarına bakıldığında onun her şeyden önce ülkesini ve Romen halkını içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtarmanın yollarını bulmak niyetinde olduğu açıkça görülmektedir. Bu bakımdan Eliade'ın vatanperver bir Rumen olduğu şüphe götürmez.

Dikkat çeken diğer bir nokta ise kitabın sonuç kısmında “Etik Mesele” başlığını taşıyan iki buçuk sayfalık bölümdür. Burada Laignel-Lavastine, Cioran ve Eliade'ın 1945 öncesinde sahip oldukları siyasî düşünceleri daha sonraki yazılarına gizli bir şekilde yansıttığını ve bu konuda da artık hiçbir şüphenin bulunmadığını iddia etmektedir. Bir bilim adamından ziyade bu kez de bir kilise papazı edasıyla konuya yaklaşan yazara göre Eliade, bu yanlış [erreur] (s. 405, 437, 471, 492, 519) ve “suç” [faute] (s. 22, 427, 429, 499) hakkında hiçbir zaman açıklamada bulunmadığı, sabit olan bu “günahı” [péch ] (s. 19, 514) halk huzurunda itiraf etmediği [d saveu public] (s. 519) ve de bundan tövbe etmediği [repentir/repentance] (s. 499, 519) için daha da suçlu [coupable] (s. 15, 382, 390, 40, 403, 499, 518) duruma düşmektedir. Yazara göre Cioran ve Eliade'ın böyle bir “suçun” sorumlusu olmaları sadece bir tarihî mesele değil, aynı zamanda bir etik meseledir de. Zira yazara göre bunlar *shoah*'nın meydana gelmesine katkı sağlamışlardır; bundan dolayı da suçludurlar. Bu hükmü verirken yazar, Karl Jaspers'in *La culpabilit  allemande* (1946) (Fr.  ev. 1948) isimli eserinde ortaya koyduğu kriteri dayanmaktadır. Jaspers'e göre: “Vicdan muhasebesi yaptıklarında bildikleri veya bilme imkânına sahip oldukları halde suç teşkil eden yollara girdiklerini anlayan kişiler” ahlakî bakımdan suçludurlar [coupables]. “Bunlar işlerine geldiği için olup bitenleri kendilerine saklamışlar veya kendilerinin sersemleştirilmesine ve cezbedilmesine izin vermişlerdir” (s. 402).

Laignel-Lavastine'in kendi yazılarından bazen paragraf boyutuna ulaşan onlarca alıntı yaptığını ve bunları hiçbir kaynak göstermeksizin adı geçen ki-

48 Eliade'ın İkinci Dünya Savaşından sonra kaleme aldığı g ncelerinden seçtiği kesitler Fransızca olarak  c cilt halinde yayımlanmıştır: *Fragments d'un journal I* (1945-1969), Paris: Gallimard, 1973; *Fragments d'un journal II* (1970-1978), Paris: Gallimard, 1981; *Fragments d'un journal III* (1979-1985), Paris: Gallimard, 1991. Bu günceler, İngilizceye dört cilt halinde çevrilmiştir: *Journal I: 1945-1955*, Chicago: Chicago University Press, 1990; *Journal II: 1957-1969*, Chicago: Chicago University Press, 1989; *Journal III: 1970-1978*, Chicago: Chicago University Press, 1989; *Journal IV: 1979-1985*, Chicago: Chicago University Press, 1990.

49 Eliade'ın iki ciltlik hatıratı yine Gallimard yayınevi tarafından yayımlanmıştır: *Les Promesses de l' quinoxe (1907-1937). M moire I*, Gallimard, Paris 1980; *Les Moissons du solstice (1937-1960). M moire II*, Paris: Gallimard, 1988. Eliade'ın hem hayatı hem düşünceleri hem de din bilimi çalışmalarının kronolojik seyri hakkında en sağlam bilgilere ulaşmak bakımından bu eserlerin son derece önemlidir. Eliade'ın iki ciltlik hatıratını İngilizceye Eliade'ın eski öğrencilerinden Mac Linscott Ricketts  evirmiştir: *Autobiography. Vol. 1: 1907-1937: Journey East, Journey West*, Chicago: Chicago University Press, 1981; *Autobiography. Vol. 2: 1937-1960: Exile's Odyssey*, Chicago: Chicago University Press, 1988.

tabında kullandığını Romanya'daki Cluj Üniversitesi öğretim üyelerinden felsefeci Marta Petreu tespit etmiştir.⁵⁰ Bilimsel etik kurallarını çiğneyen Laignel-Lavastine'in bu intihalci tutumu, onun başkalarının ahlakî tutumu hakkındaki sorgulamayı neden kendisi için yapmadığı sorusunu da beraberrinde getirmektedir.

Bilimsel yaklaşımla ele alındığı savunulan bu kitapta yazarın belli bir sözde ideolojiyi mahkûm etmeye çalışırken kendisinin ideolojik saplantıya düştüğü görülmektedir. Laignel-Lavastine'in yaklaşımını öven Alina Cozma'nın belirttiği gibi "mazinin eski şeytanlarının ortaya tekrar çıkmaması için"⁵¹ bu şekilde davranmak savunulan ideoloji bakımından haklı görülebilir. Fakat bunu bilim adına yapılan bir çalışma olarak göstermek ne derece doğrudur? Diğer taraftan kendi ideolojisinin apolojisini yapmaktan ibaret olan bir kitabın bilim dünyasına -bilimsel bir çalışmada yapılmaması gerekenlere örnek gösterilmesi dışında- herhangi bir katkı sağlaması mümkün müdür? Bilakis, bilim adı altında ideoloji yapmak, bilime yapılabilecek en büyük kötülük değil midir?

Hele de Mircea Eliade'nin eserlerine aşına olan birinin, Dubuisson ve Laignel-Lavastine gibilerin yazdıklarını okuduktan sonra neden bir yazarın bu şekilde yazma ihtiyacı hissettiği ve neden Eliade'ı itibarsızlaştırmaya ve böylece de onu gözden düşürmeye çalıştığı soruları ister istemez okuyucunun aklına gelmektedir. Fransa'daki bu ideolojik savaşların altında yatan nedenlerin daha iyi anlaşılması bakımından Robert de Herte takma adıyla yazan Alain de Benoist'nun analizleri önemli ipuçları vermektedir. De Benoist'nun verdiği bilgilere göre bir şeyden ya da bir kişiden bahsederken onu tamamen gözden düşürmek polemik bir biçimde Nazizm ile özdeşleştirme sürecini ifade etmek üzer *reductio ad hitlerum* tabirini kullanan ilk kişi

50 Romanya'da çıkan haftalık dergi Revista 22'de kaleme aldığı "Laignel-Lavastine: metoda 'franceza' [Laignel-Lavastine: 'Fransız' metodu]" başlıklı beş yazının ilk ikisinde (Marta Petreu, "Laignel-Lavastine: metoda 'franceza' (I)", *Revista 22*, 2002, yıl: XIII (642), sayı: 26, <http://www.revista22.ro/laignellavastine-metoda-franceza-i-133.html>, 15.02.2012; Marta Petreu, "Laignel-Lavastine: metoda 'franceza' (II)", *Revista 22*, 2002, yıl: XIII (643), sayı: 27, <http://www.revista22.ro/laignellavastine-metoda-franceza-ii-139.html>, 15.02.2012), kitapta yer alan birçok yanlış bilgi ve ifadeye, çarpıtılmış görüş ve alıntıya işaret etmekte, diğer iki yazıda ise (Marta Petreu, "Laignel-Lavastine: metoda 'franceza' (III)", *Revista 22*, 2002, yıl: XIII (644), sayı: 28, <http://www.revista22.ro/laignellavastine-metoda-franceza-iii-143.html>, 15.02.2012; Marta Petreu, "Laignel-Lavastine: metoda 'franceza' (IV)", *Revista 22*, 2002, yıl: XIII (645), sayı: 29, <http://www.revista22.ro/laignellavastine-metoda-franceza-iv-152.html>, 15.02.2012), kendi yazılarından yapılan alıntıları Laignel-Lavastine'in kitabındaki pasajlarla karşılaştırmak suretiyle Laignel-Lavastine'in yaptığı çok sayıda intihalleri ortaya koymaktadır. Hatta bu seride yazdığı 3. makaleye Petreu alt başlık olarak şu anlamlı cümleyi kullanmıştır: "Buyurun işte eserlerim, çekinmeden alabilirsiniz!"

51 Alina Cozma, "Cioran, Éliade, Ionesco. L'oubli du fascisme", *Transitions*, 2001, sayı: 1, s. 238.

Leo Strauss olmuştur.⁵² “Bu yöntem, propaganda amacıyla belirsizlikleri oranında kelimelere esneklik kazandırılabilirdiği için son yıllarda daha da yaygın hale gelmiştir. Bu kelimeler belirsiz hale geldikleri için keyfi olarak eşanlamlı kabul edilmektedirler. Belirli hiçbir şey ifade etmedikleri için hemen her anlama gelebilmekte, entelektüel ciddiyetsizlik ve kültürsüzlük gerisini halletmektedir. Kökenleri itibariyle birbirinden tamamen farklı gerçekliklere atıfta bulunan “ulusçuluk”, “ırkçılık”, “antisemitizm”, “faşizm”, “nazizm” veya “aşırı sağ” gibi terimler zamanla birbirleriyle değiştirilebilen kelimelerden oluşan bir söz dağarcığı oluşturur hale getirilmiştir. Böylece kesinlikle “tehlikeli” diye ilan edilen bir dizi rahatsız edici görüşleri var kabul edilen devamlılık, yakınlık veya ilişki yoluyla değerden düşürmek için tam bir bulanıklık içerisinde herhangi başka bir referansın içerisinde sürüklendiği “nazizm” veya “faşizm” diye adlandırılan bir tür kara delik yaratılmaktadır.”⁵³

Hem daha uzun bir tarihsel süreci kapsayan hem de daha çok sayıda insanın ölümüne neden olan Sovyet komünizminin neden nazizm ile aynı derecede eleştirilmediğini dikkat çeken De Benoist’in bunun sebebinin İkinci Dünya Savaşında Sovyet komünizmi ile liberal demokrasiler arasındaki ittifaka bağlamaktadır. Bu ittifak, demokratik blok içerisinde yer alan ülkeler bakımından bir totaliter rejimi yıkmak için başka bir totaliter rejimle müttefik olmayı temsil etmektedir. Dolayısıyla geçmişteki bir müttefikle geçmişteki bir düşman aynı tutulamazdı. Bundan dolayı Fransa’da Gulag sistemi hiçbir zaman hak ettiği derecede kınanmamıştır. Üstelik Sovyetler Birliğinin yıkılışının hemen akabinde Stalinizme yönelik eleştiriler ve Gulag hakkındaki kitapların neşriyatı durmuştur.

Eribon’a göre Stalinizm, komünizm ve bunların takipçisi olan solculuk, entelektüel tartışma ve düşüncenin etiğini alt üst etmiş ve bugün Avrupa’da komünist ideoloji ölmüş olsa da ortaya koyduğu düşünce tarzları halen yürürlüktedir. “İki bilim” teorisinin yeni bir tarzı gazete sütunlarını işgal eden polemiklerin birçoğunun temelini oluşturmaktadır. Dün, teorik tartışmalar, “sınıfların mücadelesi” adına ve “burjuva bilime” karşı “proletaryan bakış açısı” ile siyasallaştırılırken bugün bunlar “insan hakları” ve “demokrasi” adına siyasallaştırılmaktadır. Fakat her defasında söz konusu olan düşman olarak tayin edileni iftira atmak ve onu gözden düşürmektir. Siyasal referans kaynağı değişmiş olsa da prensip aynıdır. Zira “insan hakları” taraftarı bir

52 Alain de Benoist, “La ‘reductio ad hitlerum’” (1994), http://www.alaindebenoist.com/pdf/la_reductio_ad_hitlerum.pdf, (16.12.2011).

53 De Benoist, “La ‘reductio ad hitlerum’ ”, http://www.alaindebenoist.com/pdf/la_reductio_ad_hitlerum.pdf, (16.12.2011).

“felsefe”den mülhem gösterilen kendi kitaplarını sattırabilmek için bu şeymayı kullananlar çoğu zaman “iki bilim” teorisinin eski mensuplarıdır. Bunlar kendilerini “insan haklarının” yegâne ve tek meşru savunucusu ilan etmişlerdir.⁵⁴

3. Fransa'daki İdeolojik Zihniyetin Psödo-Bilimciliğinin Anatomisi

Fransa'daki ideolojik zihniyetin bilim dünyasına sirayet mekanizmasını Georges Dumézil örneğinden hareketle deşifre etmeye çalışan Eribon'a göre entelektüel hayatın ve bilimsel düşüncenin mantığının siyasal düşünce alanına yayılmasıyla herkesin karlı çıkacağını düşünen Bourdieu'nün bu temennisinin tam tersi gerçekleşmiştir. Böylece entelektüel hayata siyasal hayatın mantığı hâkim olarak muhbirlik, iftira, “sloganlaştırma” ve sahtekârlık yayılmıştır.⁵⁵

Eribon gibi, De Benoist da ideolojik yaklaşımın anakronizme dayandığına, geçmişin bağlamından koparıldığına ve tarihsel perspektifi ortadan kaldırdığına vurgu yapmaktadır. Hakikati elde etmek gibi herhangi bir amacı bulunmayan bu yaklaşım “antifaşistlik” gerekçesiyle geçmişi sürekli var olan bir şimdiki zaman gibi empoze etmeye çalışarak geçmişteki tavırların ve görüşlerin hangi bağlamda oluştuğuna ya da ifade edildiklerine bakmaksızın yargıda bulunmaktadır. De Benoist'ya göre bu yaklaşım, meşruiyetini geçmişe atıfla elde etmektedir. Zira faşist rejimler 1945 yılında ortadan kaldırılmış “neo-nazilik” ise marjinal bir gruptan ibarettir. Dolayısıyla olayı abartmak gerekmekte, bunun için de mazinin hala mevcut olduğuna inandırmak için bir mizansen düzenlemek gerekmektedir. “Diğer bir ifadeyle, söz konusu olan, “faşizm”e yüklenen gözden düşüşü rahatsız edici her tür düşünce şekline yayabilmek için onun *hala burada* olduğuna inandırmaktır.” Bu yöntemin telkin ettiği düşünce o karanlık dönemden hala çıkılmadığı, onun her tarafı kuşattığı ve hatta hiçbir zaman çıkmayacağı biçimindedir. De Benoist'ya göre Dubuisson'un da benimsediği bu ideolojik yaklaşımın “militanca okumalar”, entelektüel ciddiyetten yoksunluğu, sistematik hakaret ile kayıtsız şartsız iftirayı meşru hale getiren bir sapmadan ibarettir.⁵⁶

Dubuisson'un perspektifinin ideolojik bir nitelikte olduğuna böylece dikkat çeken Alain de Benoist'nun da belirttiği gibi Alexandra Laignel-Lavastine'in asıl ve tek gayesi birilerinin şöhretini yıkmak suretiyle kendisinin meşhur olmasını sağlamak mıdır?⁵⁷ Böyle bir ihtimal elbette mevcuttur.

54 Eribon, *Faut-il brûler Dumézil*, s. 304.

55 Eribon, *age*, s. 306.

56 De Benoist, “La ‘reductio ad hitlerum’”, http://www.alaindebenoist.com/pdf/la_reductio_ad_hitlerum.pdf, (16.12.2011).

57 Robert de Herte [Alain de Benoist], “L'ère de la calomnie”, *Éléments*, Ekim 2003, sayı: 110, s. 3, <http://foster.20megsfree.com/495.htm>, 15.02.2012.

Fakat meseleye daha geniş perspektiften bakıldığı zaman bunun münferit bir olaydan ziyade belirli bir hareketin parçası olduğu anlaşılmaktadır. Zira önce Dubuisson'un kitabında, daha sonra Laignel-Lavastine'ininde ve son olarak da 2003 tarihinde piyasaya çıkan Florin Turcanu'nun eserine Jacques Julliard'ın yazdığı önsözde⁵⁸ yer alan Eliade'a yönelik suçlamaların hep aynı konu etrafında dönüp dolaştığı görülmektedir. Kitabın bir bakıma vitrini olan arka kapakta yer alan ifadeler de bizim bu görüşümüzü destekler niteliktedir:

"Emil Cioran ve ondan da ziyade Mircea Eliade'in faşistliği konusunu anlamaya çalışanların *son kuşularını* ortadan kaldıracaktır. Bir gençlik hatası olmaktan öte, Fransızcaya çevrilmemiş olan siyasî yazılardan ve şimdiye kadar kullanılmamış olan arşiv belgelerinden hareketle bugün dünya çapında meşhur olan bu iki entelektüelin antisemitizm ve aşırı milliyetçilik müdafaalarının boyutu ortaya çıkacaktır... Fakat aynı zamanda onların olgunluk dönemi eserlerinin anlaşılması için elzem olan ideolojik bağlılıklarını 1945'ten sonra gizlemekte ve hatta dönüştürmekte ısrar ettikleri gerçeği de ortaya çıkacaktır."

Batı'da ve özellikle de Fransa'da ideolojik kavgaların ve bilimsel etik kaygısı taşıyamayan yazarların sebebiyet verdikleri vahim tabloyu Eribon şöyle özetlemektedir:

"Nasıl oldu da yazarlarının (gerçek ya da varsayılan) siyasi görüşlerine atıfta bulunmaksızın kitapları, eserleri okuyamaz hale geldik? Ve de bu okuma tarzını böyle bir yaklaşımın mevcut olmadığı dönemlere naklederek? Her yerde siyaset görmek istiyoruz ve tabii ki de kınanan bir siyaset [...] Bugün yayımlanan birçok kitabın yalnızca içeriği değil, bizzat projesi endişe vericidir: anakronik yargılar, keyfi karşılaştırmalar, delilsiz suçlamalar, amaç için icat edilen entelektüel bağlantılar ve ilişkiler zoruyla genel bir siyasi mahkemenin kurulması. Entelektüel alanda Mayıs 68'in neticeleri işte bunlardır. Komünist, Troçkist, Maoist olanlar bugün "insan hakları" savunucusu oldular –bu durumdan ancak sevinebiliriz- fakat bunlar geçmişlerinden en korkunç olan yönü muhafaza ettiler: siyasi yargılama iştahı, ideolojik itki, aforoz etme tutkusu. Artık söz konusu olan şey, eserleri yorumlamak değil, mahkemeler kurarak sivrilen her şeyi yargılatmak (bütün bunlar büyüklüğü karşı duyulan tiksinti verici bir kin ve nefret temeline dayanmaktadır)."⁵⁹

58 Jacques Julliard, "Préface", in Florin Turcanu, *Mircea Eliade: Le prisonnier de l'histoire*, Paris: La Découverte, 2003, s. V-XI.

59 Eribon, *Faut-il brûler Dumézil*, s. 302.

Sonuç

Mircea Eliade'a Fransa'da yöneltilen eleştirel, hakikati elde etmeye çalışan bilimsel yaklaşımla kendi hakikatini ispat etmeye çalışan ideolojik yaklaşım arasındaki temel farklılığı ortaya koymakta ve bu iki yaklaşımın bir biriyle karıştırılmasıyla nasıl bir kafa karışıklığına neden olduğunu göstermektedir. Anlaşılan o ki birçok düşünür gibi Eliade de belli bir kesimin ideolojik savaşına alet edilmeye çalışılmıştır. Fakat buradaki asıl mesele Eliade'ı belli bir düşüncenin ve ideolojinin temsilcisi gibi gösterip onun üzerinden karşı taraf olarak kabul edilen düşünceye saldırmak değil, bizzat bilimi bu amaca alet etmektir. Bilimi ve bilimsel düşünceyi bir alet ve hatta bir silah gibi kullanarak hedef tayin edilen karşı tarafı bertaraf edebileceklerini düşünerek kendilerini kahraman addedenler aslında bilimselliğe ve bilimsel düşünceye ihanet etmekte ve hatta onu katletmektedirler.

Eliade'a yönelik saldırıların başlatıldığı zaman medyatik bir olay haline getirilerek bu sahte kahramanları yaratıldığı fakat çok fazla bir zaman geçmeden bunların pabuçlarının dama atıldıkları görülmektedir. Laignel-Lavastine'in kitabının bugün yayınevini sitesinde hiçbir izine rastlanmadığı gibi bu yazarın adı bile zikredilmemektedir.

1994 yılından bu yana Fransa, Türkçeye tercüme edilen Fransızca eserlerin yayımlanması için destekte bulunarak 200'den fazla eserin dilimize kazandırılmasına katkıda bulunmuştur. Bu eserler arasında Eliade'ın üç adet kitabı bulunduğu gibi kendisi gibi Rumen asıllı olan Cioran ve Ionesco'nun da eserleri bulunmaktadır. Diğer taraftan bu eserler listesinde⁶⁰ Mohammed Arkoun, Tahar Ben Jelloun, Ahmadou Kourouma vs. gibi Müslüman kökenli yazarların kitapların da yer alması dikkat çekicidir. Bu eserleri seçerken Fransız yetkililerin kriteri şu olmuştur: "bütün evrenselliği içerisinde Fransız kültürünü temsil etmek". Dolayısıyla burada, herhangi bir din ya da etnik köken ayırt etmeksizin kendi kültürel zenginliğinin bir parçası olarak gören ve bunu bu şekilde takdim eden evrenselci bir anlayış görülmektedir.

Bir tarafta var etmeye ve yaşatmaya çalışan evrenselci bir anlayış diğer tarafta ise yıkmaya ve yok etmeye çalışan, bireyselci bir anlayış; bir tarafta hakikat arayışında olan bilimsel anlayış diğer tarafta ise kendi hakikatini empoze etmeye çalışan ideolojik anlayış yer almaktadır. Bilimsel düşünce ve bu düşüncenin dayandığı temel yaklaşım, hem ülke menfaatleri doğrultusunda hem de kişisel çıkarlar çerçevesinde oluşturulan yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Zira bilim, herhangi bir çıkar peşinde olmayıp, hakikate ulaşma

60 "Plan d'aide à la publication et à la traduction", <http://ifturquie.org/fr/index.php/p6/65>, 25.12.2012.

amacı gütmektedir. Dolayısıyla diğer bütün bilim dalları gibi tarih ve tarih adına konuştuklarını iddia eden herkes bu kriteri yerine getirmek zorundadır.

Kaynakça

- Adıbelli, Ramazan, "Mircea Eliade'in Türkçeye Çevrilen Din Bilim Çalışmalarının Tanıtımı ve Çevirilerin Değerlendirilmesi", *Bilimname*, 2009, yıl: 7, sayı: 17, s. 187-227.
- , *Mircea Eliade ve Din*, İstanbul: İz Yay., 2011.
- Borgeaud, Philippe, "D. Dubuisson. Mythologies du XXe siècle (Dumézil, Lévi-Strauss, Éliade)", *Revue de l'histoire des religions*, 1995, cilt: 212, sayı: 4, s. 499-503.
- Chiva, Isac, "Préface : Une histoire toujours personnelle", ed. Daniel Dubuisson, *Impostures et pseudo-science. L'oeuvre de Mircea Eliade*, Villeneuve d'Ascq: Presses Universitaires du Septentrion, 2005, s. 7-12.
- Cozma, Alina, "Cioran, Éliade, Ionesco. L'oubli du fascisme", *Transitions*, 2001, sayı: 1, s. 235-238.
- Curtis, Michael, *Verdict On Vichy: Power and Prejudice in the Vichy France Regime*, New York: Arcade Publishing, 2003.
- Cusack, Carole M., "The Western Construction of Religion: Myths, Knowledge, and Ideology - by Daniel Dubuisson", *Journal of Religious History*, 2008, cilt: 32, sayı: 4, s. 481-482.
- De Benoist, Alain [Robert de Herte], "L'ère de la calomnie", *Éléments*, Ekim 2003, sayı 110, <http://foster.20megsfree.com/495.htm>, 15.02.2012.
- , "La 'reductio ad hitlerum'" (1994), http://www.alaindebenoist.com/pdf/la_reductio_ad_hitlerum.pdf, 16.12.2011.
- Doeing, Dennis & Douglas Allen, *Mircea Eliade : An Annotated Bibliography*, New York: Garland Publishing, 1980.
- Dubuisson, Daniel, *L'Occident et la religion*, Bruxelles-Paris: Éditions Complexe, 1998.
- , *Mythologies du XXe siècle (Dumézil, Eliade, Lévi-Strauss)*, Lille: Pul, 1993.
- Dworschak, Francis I., "L'étrange sort d'une photographie", *Asymetria*, <http://www.asymetria.org/data/dwcontrelavastinefrench.html>, 03.02.2008.
- Eliade, Mircea, *Fragments d'un Journal II: 1970-1978*, Paris: Gallimard, 1981.
- , *Ordeal by Labyrinth. Conversations with Claude-Henri Rocquet*, Chicago-London: The University of Chicago Press, 1982.
- Enthoven, Jean-Paul, "Les rhinocéros n'ont plus de mémoire...", *Le point*, 29.03.2002, sayı, 1541, s. 108.

- Eribon, Didier, "Daniel Dubuisson et les grands mythologues du siècle. Hélas Eliade!", *Nouvel Observateur Hebdo*, 10.2.1994, sayı: 1527.
- , *Faut-il brûler Dumézil? Mythologie, science et politique*, Flammarion, Paris 1992.
- Evans-Pritchard, E. E., *Des théories sur la religion des primitifs*, Paris: Payot, 2001.
- Foucault, Michel, "Monstrosities in Criticism", *Diacritics*, 1971, cilt: 1, sayı: 1, s. 57-60.
- Hiltebeitel, Alf, "Dumézil, Levi-Strauss, Eliade by Daniel Dubuisson", *The Journal of Asian Studies*, 1995, cilt: 54, sayı: 2, s. 494-496.
- "Plan d'aide à la publication et à la traduction", <http://ifturquie.org/fr/index.php/p6/65>, 25.12.2012.
- Ion, Cristina, "Alexandra Laignel-Lavastine, Cioran, Eliade, Ionesco: l'oubli du fascisme", *Cités*, 2004, sayı: 18, s. 175-181.
- Ionesco, Marie-France, *Portretul scriitorului în secol. Eugène Ionesco, 1909-1994*, Bucarest: Humanitas, 2003.
- Julliard, Jacques, "Préface", in Florin Turcanu, *Mircea Eliade: Le prisonnier de l'histoire*, Paris: La Découverte, 2003.
- Laignel-Lavastine, Alexandra, "La rhinocérisation d'Eliade, Cioran et quelques autres...", *Le Monde*, 12 Eylül 1997.
- , *Cioran, Eliade, Ionesco : L'oubli du fascisme*. Paris: PUF, 2002.
- Lemire, Laurent, "Cioran, Eliade et Ionesco: La tentation fasciste", *Le Nouvel Observateur*, 04.04.2002, sayı: 1952.
- Löwy, Michael, "Daniel Dubuisson, Impostures et pseudo-science. L'oeuvre de Mircea Eliade", *Archives de sciences sociales des religions*, 2005, sayı: 131, s. 2-3.
- Moran, Jacques, "Rhinocéros à Paris", *Journal l'Humanité*, 15.08.2002.
- Nicolescu, Basarab, "Le Grand Jeu de la Transdisciplinarité", *Bulletin Interactif du Centre International de Recherches et Études Transdisciplinaires*, 2004, sayı: 17, <http://basarab.nicolescu.perso.sfr.fr/ciret/bulletin/b17/b17c6.htm>, 16.02.2012.
- Petreu, Marta, "Laignel-Lavastine: metoda 'franceza' (I)", *Revista 22*, 2002, yıl: XIII (642), sayı: 26, <http://www.revista22.ro/laignellavastine-metoda-franceza-i-133.html>, 15.02.2012.
- , "Laignel-Lavastine: metoda 'franceza' (II)", *Revista 22*, 2002, yıl: XIII (643), sayı: 27, <http://www.revista22.ro/laignellavastine-metoda-franceza-ii-139.html>, 15.02.2012.
- , "Laignel-Lavastine: metoda 'franceza' (III)", *Revista 22*, 2002, yıl: XIII (644), sayı: 28, <http://www.revista22.ro/laignellavastine-metoda-franceza-iii-143.html>, 15.02.2012.